

COP29: Azərbaycan “yaşıl iqtisadiyyat”a keçidin önündə

Cari il noyabr ayının 11-dən 22-dək dünyanın diqqəti Azərbaycanda, Bakı şəhərində olacaq. Həmin günlərdə paytaxtımız “Tərəflər konfransı”na – COP29-a evsahibliyi edəcək. Bəşəriyyəti narahat edən iqlim probleminin həlli yolları Azərbaycanda araşdırılacaq.

Bəs Tərəflər Konfransının (COP) yaradıcıları tərəfindən bu platforma qarşısında hansı problemlərin həlli yollarının tapılması qoyulub? Sualın cavabı ilə bağlı, ilk növbədə, onu vurğulayım ki, Yer kürəsində mövcud olmuş orta hərəkətin davamlı şəkildə artması 1990-cı illərin əvvəllərindən etibarən bəşəriyyəti ciddi narahat etməyə başladı. Aparılan araşdırmalar göstərdi ki, son 100 ildə dünyada havanın hərəkəti hər 10 il ərzində əvvəlki dövrlərlə müqayisədə daha yüksək olub. Alimlər və aparıcı tədqiqat mərkəzləri Yer kürəsində havanın temperaturunun son 200 ilə yaxın bir zamanda təqribən, 1 dərəcə artmasını və bu artımın böyük bir hissəsinin son 30 ilin payına düşməsinə ciddi bir signal kimi dəyərləndirərək həyəcan təbili çalmağa başladılar.

Havanın hərəkətinin belə sürətlə artması bəşəriyyəti hansı təhlükələrlə üz-üzə qoya bilər? Bu sual beynəlxalq təşkilatları və ilk növbədə, BMT-ni ciddi narahat etməyə başladı. Vəziyyəti nizamlamağın yolları araşdırıldı. Bu məqsədlə 1992-ci il may ayının 9-da Braziliyanın Rio-de-Janeyro şəhərində keçirilən BMT-nin Ətraf Mühit və İnkişaf üzrə Konfransında adıçəkilən beynəlxalq qurumun İqlim Dəyişikliyi üzrə Çərçivə Konvensiyası qəbul edildi və həmin konvensiya 154 dövlət tərəfindən imzalandı.

BMT-nin İqlim Dəyişikliyi üzrə Çərçivə Konvensiyası atmosferdə istixana qazlarının konsentrasiyalarını sabitləşdirməklə insanların iqlim sistemində kobud müdaxiləsinə qarşı mübarizə aparmaq üçün ölkələr arasında bağlanmış beynəlxalq müqavilədir. Müqavilə rəsmi olaraq 1994-cü il martın 21-də qüvvəyə minmişdir. Yeri gəlmişkən, sözügedən konvensiyasının əsas hədəfi insanlar tərəfindən atmosfərə buraxılan istixana qazlarının iqlim sistemində təhlükəli müdaxiləsinin qarşısını almaq və əsas məqsəd bu durumu sabitləşdirmək idi.

Qeyd edim ki, 1997-ci il dekabrın 11-də Yaponiyanın Kioto şəhərində bəşəriyyəti narahat edən iqlim probleminin araşdırılması məqsədilə müxtəlif ölkə qrupları üzrə fərqli öhdəliklər müəyyənləşdirən daha yeni bir sənəd – Kioto protokolu da qəbul edildi. Xatırladım ki, 2020-ci ildə Kioto Protokoluna artıq 192 ölkə tərəf kimi qoşulmuşdu. Bu Protokolda başlıca hədəf insan amili səbəbindən atmosfərə buraxılan tullantı qazların həcmi minimuma salınması və bu yolla Yer kürəsində havanın hərəkətini sabitləşdirmək idi. Protokol ümumi, lakin fərqli öhdəliklər prinsipinə əsaslanırdı. Sənəd ayrı-ayrı ölkələrin iqtisadi inkişafı nəzərə alınaraq həmin dövlətlərin ərazilərində atmosfərə buraxılan istixana qazlarının mövcud sə-

viyyəsinə əsaslanır, bu sahədə onların üzərinə öhdəliklər qoyurdu.

Protokolun ilk öhdəlik dövrü 2008-ci ildə başlayaraq 2012-ci ildə yekunlaşdı. Bu öhdəliyə 36 ölkənin hamısı Protokola tam şəkildə əməl etsə də, atmosfərə daha çox istixana qazı buraxan bəzi dövlətlər tərəfindən isə laqeydliklə yanaşıldı. Nəticədə 1990-cı ildən 2010-cu ilə qədərki 20 il ərzində atmosferdə qlobal emissiyaların həcmi 32 faizə qədər artdı.

Bəşəriyyəti ciddi narahat edən iqlim dəyişikliyi probleminin həlli yollarını tapmaq üçün 2015-ci il dekabr ayının 12-də Fransanın paytaxtı Paris şəhərində Kioto Protokolunu əvəzləyəcək yeni bir sənəd – Paris Sazişi qəbul edildi. Bu Sazişi hazırlayanlar onun yüksək ambisiyalı, lakin balanslaşdırılmış yanaşması olan bir sənəd olduğunu qeyd etmişdilər. Sazişin əsas hədəfi BMT-nin İqlim Dəyişikliyi üzrə Çərçivə Konvensiyasının tələblərini reallaşdırmaq, xüsusilə qlobal orta temperaturun artımını 2 °C-dən aşağı saxlamaqdan, daha doğrusu, temperatur artımını 1,5 °C-ə qədər məhdudlaşdırmaqdan ibarət idi.

BMT başda olmaqla beynəlxalq təşkilatların dünyada iqlim dəyişikliyi ilə bağlı problemin həllinə yönəldilən səyləri müəyyən nəticələr əldə etməyə imkan versə də, bəşəriyyət bu problemin tam həllinə hələ ki, nail ola bilmir. Bu sahədə vəziyyətin ciddiliyini mövcud gerçək vəziyyət daha aydın bir şəkildə ortaya qoya bilər.

Baxın, əgər insanlıq atmosfərə buraxılan istixana qazlarının həcmi azaldılması hesabına Yer kürəsində havanın hərəkətinin sürətlə artmasının qarşısını

ala bilməsə, 2050-ci ilə qədər dünyada dənizlərin və okeanların sahillərində yerləşən yaşayış məntəqələrinin böyük əksəriyyəti şimal və cənubdakı buzlaqların sürətlə əriməsi səbəbindən suyun altında qala bilər. Bu, o deməkdir ki, yaxın 25 il ərzində həmin ərazilərdən 300 milyona qədər insanın başqa yerlərə köçürülməsi təmin edilməlidir. Bu, ümumbəşəri humanitar bir fəlakət deməkdir.

Həmin ərazilərdə su altında qalan minlərlə müəssisənin və əkin sahələrinin döviyyədən çıxması dünya iqtisadiyyatına ciddi zərbə vurmuş olacaq. Dünyada əhalinin sayının sürətlə artdığı və hər il təxminən 9 milyon insan aclıqdan öldüyü,

30 faizə qədər insanın zəruri ərzaqla təmin edilə bilmədiyini indiki şəraitdə bunun nə demək olduğunu anlamaq çətin deyil.

Beləliklə, dünyanın iqlim problemlərinin kökündə dayanan əsas məqamları xatırlatmaqla bu ilin noyabr ayında Bakı şəhərində keçiriləcək və bu problemlərin həlli yollarının axtarışına həsr olunacaq COP29-un beynəlxalq əhəmiyyətini bir daha diqqətə çatdırmaq istədik.

Azərbaycan artıq yerləşdiyi regionu deyil, bəşəriyyəti düşündürən və ciddi narahat edən problemlərin həllinə həsr olunmuş beynəlxalq bir tədbirə evsahibliyinə hazırlaşır. COP29-un Azərbaycanda keçirilməsi beynəlxalq aləmdə ölkəmizin nüfuzunun yüksəlməsinə və siyasi çəkisinin artmasına xidmət edəcək.

Otuz il əvvəl dünyada o qədər də tanınmayan Azərbaycan bu gün beynəlxalq aləmin diqqət mərkəzinə çevrilən bir məkandır. Respublikamızın bu statusa yüksəlməsi isə ölkə rəhbərliyinin düşünülmüş, uzaqgörən və uğurlu daxili və xarici siyasəti nəticəsində gerçəkləşib.

Fikrət YUSİFOV,
iqtisad elmləri doktoru, professor